

Raamatukaupluste ees seisid sajad inimesed järjekorras. Vist oli tulnud juba enne kukke ja koitu, sest kella kaheksa paiku oli järjekorradel mitu keerdu sees. Kõik tahtsid tellida «Varamu» sarja. Need suured järjekorrad tekitasid vastakaid mõtteid. Tulid meelde sõjaaegsed ja sõjajärgsed leiva- ja suhkrusabad. Seal seisti ka juba enne päikesetõusu, et saada ihule toidust. Meelde tuli aga seegi tõik, et oleme ju rahvas, kes armastab raamatut ja loeb raamatut. Ihutoiduse tootmisel jõuame ajaga kaasa käia, aga vaimutoiduse nõue kasvab sellise hooga, et seda on raske rahuldada.

Eesti rahva on pannud lugema vist see vanaaegne nõue, et poiss ei saanud naist võtta ega tüdruk mehele minna, kui ei osatud lugeda. Oli häbi olla kirjaoskamatut ja «paariloetuselt» asjatult taqasi minna. Piiblit ja katekismust pidi lugeda oskama, aga meie esivanemad ei piirdunud ju nende raamatutega. Kalendrid ja

August Kitzbergini või Eduard Vildeni, leidis Eiseni väljaannetest kodust süžeed.

Kes meist pole neednud raamatuid, et need võtavad ära elamispinna ega lase majja tuua mõnd uut mööbeleaset või seinale panna suuremat maali. Siiski ostame raamatuid edasi. Usun, et vähe on neid, kes toovad koju raamatuid vaid uhkuse pärast nagu üks omaaegne Tartu tõrva-kaupmees. Too ostis raamatuid puudaga ja pani need väärispuidust riulitele vaatamiseks. Ühtki ta vist polnud lugenud. Ostame raamatuid vaimsest vajadusest ja selleks, et ajaga kaasas käia. Õige iluaednik ei raatsi liigset taime minema visata, vaid üritab sellele siiski kuhugi koha leida või annab naabrile. Kes ostab raamatuid, see ei söanda ju neid ära visata. Raamatu olemusega on lugeja olemus ühte kasvanud. Igal raamatul on oma ajalugu, iga loetud raamat on lugejale jättnud omad jäljed.

Raamatu ajalugu ja käekäik

Paul Rind

PROFESSOR

Raamatust

«loriraamatud» mitmekülgsete justustustega hakkasid aeg-ajalt asendama muinasjutte, kui istuti peergude valgusel ja tööks väetimed pidid aega ödusamaks tegema.

Oeldi küll, et raamatus on lori-jutt, kuid sellele lori jutule elati iku ja hingega kaasa. Sellest on enam kui kuuskümmend aastat, kui Rääbise sepamaja õuel istus murul rühm naisi. Üks luges teistele ette kurba lugu ilusast Manueelest. Kui lugeja jõudis kohale, kus Manueele kannatused läksid nõnda suureks, et ta ei osanud enam muud teha kui meeleheitel noppida kummipuu lehti, hakkas lugeja ees nufma ja teised tema järel. Meie, lapsed, kes istusime veidi eemal, võtsime üksteise kaelast kinni ja nutsime kaasa. Tahtsime kõik hakata võitlema kurja vastu ja olla ise head.

Raamatu mõju oli suur ja ajalehe mõju oli suur juba tollal, kui polnud veel alanud esimene suur sõda. Polnud igas kohas laenu-raamatukogu, aga raamatuid laenati üksteiselt. Kui mindi linna või laadale, siis tuletati laadali-sele ja linnalisele meelde, et toodagu ka mõni raamat kaasa. Vanale M. J. Eisenile on mõned noored folkloristid ette heitnud, et tema produtseeris liiga palju odavaid rahvapärasteid rahvaluuleraamatuid. Eiseni väljaanded olid väga populaarsed. Neid osteti laetadelt suure õhinaga. Neil raamatutel oli omal ajal suur pedagoogiline tähtsus. Lugeja, kes ei küündinud veel Juhan Liivini,

võib olla keeruline, nagu seda on lugeja elulugu. Raamatuga võivad olla seotud sündmused, mis meist on ajaliselt kauged, aga mis raamat toob taas elavlikku.

Riulil on Miina Härma lauludekogu, mille noor helilooja oli vist küll põnevi meeli saanud saksa ajalehe toimetusele ja soovinud muusikaarvustaja hinnangut. On Fr. R. Kreutzwaldi «Rahunurme Lilled», mille ilukõites eksemplari oli peigmees 1876. aastal kinkinud oma mõrsjale. Selle raamatu kõrval seisavad O. V. Masingu «Pühhapäeva Wahhe-luggemised», mis on kunagi kuulunud Hiiu koolmeistrile. Hilisem raamatu omanik on selle kadunud õe mälestuseks edasi pärandanud. On raamatuid, mille algusesse on tundmatud käed kirjutanud perekonna kroonikat: sündi, abiellumisi ja surma. Riia antikvariaadist on saadud 1738. aastal ilmunud saksa-rootsi ja rootsi-saksa sõnaraamat, mille lõpus olevaile valgetele lehtedele on tarmukas käsi kirjutanud kohtuotsused, mis 1799. aastal tehti tollaegse Rootsi kuninga vastu sihitud, ent ebaõnnestunud ülestõusu mahasurumisel. On loeteldud surma mõistetud ja vanglasse heidetud. Sõnaraamat on kunagi kuulunud soomlasele. Tsensori kartusel ei juletud Rootsiist saadetud kirjas mainida, missugused ranged olid kohtuotsused. Sellepärast kätketi need süütu sõnaraamatu lehtedele, mis saadeti postiga teele.

Hoidume raamatut kritseldamast. Kunagine aspirant Martti

Kuusinen andis lugeda vanaisalt O. W. Kuusiselt saadud Hella Vuolijoe mälestused. Paljudel lehekülgedel oli O. W. Kuusinen tihedas kirjas teinud märkmeid, eriti just asjalikult polemiseerivaid Hella Vuolijoe kohta. See raamat on nüüd allikas, mida peavad arvesse võtma Hella Vuolijoe eluloo uurijad.

Raamatuga võime teha ka kurja. Muile torgati Oslos pihku eestikeelne raamat «töest» Eesti NSV kohta. Taheti silmi avada. Võisin sellest raamatust lugeda, kuidas meil suleti viimane kirik, kuidas minu kodurajoonist, Jõgeva rajoonist, saadeti viimased eestlased külmale maale ja kuidas metsikult mõrvati meie teadlane ja kirjanik, kelle nüüd alles mõne päeva eest Metsakalmistul austusavaldustega saatsime Mana maadele. Oli selles raamatus muudki, millega heidutati kergeusklikke.

Oleme õnnatud või isegi kurjad, kui mõni raamat jääb kätte saamata. Ent just see raamat, mis on jäänud saamata, on läinud Soome, Rootsi, Inglismaale, Ühendriikidesse või Kanadasse, kus ta tutvustab meie kultuuri, meie saavutusi, meie teadust, meie kirjandust. Meie inimesi käib üha enam välismaal. Mõni reisimees ohkab enne sõitu, et ei oska midagi endistele ja uutele tuttavatele meendeks kaasa võtta. Nukku vaadatakse, «Uku» ehe pannakse vahel kaela, link või laudlina lamab enamasti pesukapi riulil. Raamatut loetakse, raamatut antakse teistele lugeda, raamatu üle peetakse vestlusi ja sellest ehk kirjutataksegi nendele, kes ise raamatut kunagi ei näe.

Loeme raamatut ja armastame raamatut ju sellegi pärast, et see on saanud meie eksistentsi lahutamatuks osaks.